

2(477)
Г.83

R 500 ЛІТ
РОКІВ
РЕФОРМАЦІЇ

МАТЕРІАЛИ

IV Всеукраїнської науково-практичної конференції
ПРОТЕСТАНТСЬКІ ЦЕРКВИ
У КОНТЕКСТІ ВІТЧИЗНЯНОЇ ІСТОРІЇ
ТА СУСПІЛЬНИХ ТРАНСФОРМАЦІЙ

(до 500-ліття Реформації)

27-28 квітня 2017
м. Тернопіль

21477
1783

Міністерство освіти і науки України
Тернопільський національний педагогічний університет
імені Володимира Гнатюка
Тернопільська обласна державна адміністрація
Тернопільська обласна рада
Відділення релігієзнавства Інституту філософії імені Г. С. Сковороди
Національної академії наук України
Українська асоціація релігієзнавців
Державний архів Тернопільської області
Тернопільський обласний краєзнавчий музей
Центр дослідження духовної культури
Тернопільського національного педагогічного університету
імені Володимира Гнатюка
Тернопільський обласний осередок Наукового товариства ім. Шевченка
Тернопільський обласний організаційний комітет Протестантських Церков і об'єднань з
відношення в Україні 500-ліття Реформації

МАТЕРІАЛИ

IV ВСЕУКРАЇНСЬКОЇ НАУКОВО-ПРАКТИЧНОЇ КОНФЕРЕНЦІЇ З МІЖНАРОДНОЮ УЧАСТЮ «ПРОТЕСТАНТСЬКІ ЦЕРКВИ У КОНТЕКСТІ ВІТЧИЗНЯНОЇ ІСТОРІЇ ТА СУСПІЛЬНИХ ТРАНСФОРМАЦІЙ» (до 500-ліття Реформації)

у н з

Бібліотека Тернопільського
національного педагогічного
університету ім. В. Гнатюка

875801

27–28 квітня 2017 р.
м. Тернопіль.

«Протестантські Церкви у контексті вітчизняної історії та суспільних трансформацій (до 500-ліття Реформації): Матеріали IV Всеукраїнської науково-практичної конференції (м. Тернопіль, 27–27 квітня 2017 р.) / За заг. ред. д. істор. н. Е. Бистрицької (гол. ред.), д. істор. н. І. Зуляка, д. філос. н. А. Колодного, д. філос. н. П. Яроцького. – Тернопіль-Київ: ФОП Осадца Ю.В., 2017. – 364 с.

До четвертого збірника з наукової серії «Церква у контексті вітчизняної історії та сучасних суспільних трансформацій» включені доповіді та повідомлення учасників Всеукраїнської науково-практичної конференції з міжнародною участю «Протестантські Церкви у контексті вітчизняної історії та суспільних трансформацій (до 500-ліття Реформації)», що охоплюють широке коло питань, пов'язаних зі становленням та розвитком Реформації, її впливу на подальший розвиток європейської цивілізації та місце України у цьому процесі. У статтях актуалізовано проблематику конфесійних особливостей та інституалізації протестантських Церков у світі та Україні, їх місце в системі державно-церковних і міжконфесійних відносин в умовах російського самодержавства, у радянський період та на сучасному етапі, акцентовано увагу на філософсько-теологічних, освітніх і виховних концептах Реформації у контексті суспільних трансформацій минулого, розбудови громадянського суспільства та глобальних викликів сучасності; низка статей присвячена діяльності видатних релігійних постатей, внесок яких у формування ідеології протестантизму розглянуто в площині суспільно-історичного та культурно-релігійного процесів.

Для науковців, викладачів, аспірантів, студентів, духовних осіб, широкої аудиторії.

Рекомендовано до друку Вченою Радою Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка (протокол № 9 від 28 березня 2017 року), та Вченою Радою Відділення релігієзнавства Інституту філософії імені Г. С. Сковороди НАН України (протокол № 7 від 11 квітня 2017 року).

Редакційну підготовку збірника здійснили: д. істор. н. Е. Бистрицька (гол. ред.), д. істор. н. І. Зуляк, д. філос. н. А. Колодний, д. філос. н. П. Яроцький, к. істор. н. А. Кліш, У. Безпалько, Н. Волік, І. Штогрин.

Збірник матеріалів конференції видано за сприяння та підтримки Тернопільської обласної державної адміністрації, Тернопільської обласної ради та Тернопільського обласного краєзнавчого музею.

Ангеліна Ангелова	
ВПЛИВ РЕФОРМАЦІЇ НА СТАНОВЛЕННЯ ЗАХІДНОЇ СИСТЕМИ ОПІКИ НАД ЛІТНІМИ ЛЮДЬМИ.....	211
Степан Костюк	
МАТЕРІАЛИ ТЕРНОПІЛЬСЬКОГО ОБЛАСНОГО КРАЄЗНАВЧОГО МУЗЕЮ.....	216
ПРО НЕТРАДИЦІЙНІ РЕЛІГІЙНІ ТЕЧІЇ: ГРУПА «РІДКІСНІ КНИГИ».....	216
Михайло Бабій, Людмила Филипович	
РЕФОРМАЦІЯ І ПРИНЦИП СВОБОДИ СОВІСТІ.....	217
Павло Павленко	
«РУССКИЙ МИР» ПО-ПРОТЕСТАНТСЬКИ.....	223
(СВРАЗІЙСЬКА ІДЕОЛОГІЯ В УКРАЇНСЬКОМУ ПРОТЕСТАНТИЗМІ).....	223
Олег Шепетяк	
МЕСІАНСЬКЕ ЄВРЕЙСТВО У СВІТІ ТА УКРАЇНІ.....	229
ФІЛОСОФСЬКО-ТЕОЛОГІЧНЕ ОСМИСЛЕННЯ РЕФОРМАЦІЇ ТА ЇЇ НАСЛІДКІВ.....	233
Микола Шкрібляк	
СУСПІЛЬНО-КУЛЬТУРНЕ ТЛО ФОРМУВАННЯ ПРОТЕСТНИХ НАСТРОЇВ.....	233
І БОГОСЛОВСЬКИХ ПОГЛЯДІВ МАРТИНА ЛЮТЕРА.....	233
Raymond W. Hardy	
WHY GOD ALLOWS PEOPLE GO TO HELL: PROTESTANT POINT OF VIEW.....	242
Михайло Ревуцький	
ФІЛОСОФІЯ І ТЕОЛОГІЯ ПРОТЕСТАНТИЗМУ.....	247
Наталія Морська	
ВПЛИВ РЕФОРМАЦІЇ НА ФОРМУВАННЯ ЦІННОСТІ ЛЮДИНИ ТА ЇЇ ПРАВ.....	251
Галина Груць	
СПІВВІДНОШЕННЯ ВІРИ І ЗНАННЯ: ІСТОРИЧНИЙ ДИСКУРС.....	255
Семен Абрамович	
БІБЛІЙНИЙ ПОГЛЯД НА ОБРАЗОТВОРЧЕ МИСТЕЦТВО ЯК ОСНОВА ПРОТЕСТАНТСЬКОЇ ДЕСАКРАЛІЗАЦІЇ ІКОНИ.....	262
Володимир Пержун	
ПРОТЕСТАНТСЬКА ЕТИКА М. ВЕБЕРА.....	265
Галина Поперечна	
В. КАРПОВ ПРО ЗВ'ЯЗОК ПРОТЕСТАНТИЗМУ ТА НІМЕЦЬКОЇ КЛАСИЧНОЇ ФІЛОСОФІЇ.....	268
Ростислав Радчук	
ВПЛИВ БІБЛІЙНИХ ПРИНЦИПІВ.....	271
НА ФОРМУВАННЯ МОРАЛЬНО-ЕТИЧНИХ ЦІННОСТЕЙ СУЧАСНОЇ СІМ'Ї.....	271
Петро Радчук	
МІСІЯ ЦЕРКВИ: АНАЛІЗ ПРОТЕСТАНТСЬКОЇ МІСІОНЕРСЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ.....	274
Ольга Спис	
ОСОБЛИВОСТІ МУЗИЧНО-ПІСЕННОГО СЛУЖІННЯ.....	277
В СУЧАСНИХ ПРОТЕСТАНТСЬКИХ ЦЕРКВАХ.....	277
Леся Костюк	
СІМЕЙНИЙ УКЛАД ТА ОБРЯДОВІСТЬ ПРОТЕСТАНТСЬКИХ ГРОМАД УКРАЇНИ НА СУЧАСНОМУ ЕТАПІ.....	284
Олена Проців, Ігор Гаврищак	
ТОМАС МЮНЦЕР ЯК ІДЕОЛОГ ТА ІДЕЙНИЙ НАТХНЕННИК АНАБАПТИЗМУ: ЕКЗИСТЕНЦІЙНІ ПОШУКИ ТА ЛІТЕРАТУРНА СПАДЩИНА.....	287
Ганна Трегуб	
БАПТИСТСЬКЕ БАЧЕННЯ СОЦІАЛЬНИХ ТРАНСФОРМАЦІЙ: ВІД ЛОЗАННСЬКОЇ КОНФЕРЕНЦІЇ – ДО «ТЕОЛОГІЇ МАЙДАНУ».....	293
Павло Шевчук	
КОНТЕКСТУАЛІЗАЦІЯ УКРАЇНСЬКОЇ ЛЮТЕРАНСЬКОЇ ЦЕРКВИ.....	300

Леся Костюк

СІМЕЙНИЙ УКЛАД ТА ОБРЯДОВІСТЬ ПРОТЕСТАНТСЬКИХ ГРОМАД УКРАЇНИ НА СУЧАСНОМУ ЕТАПІ

У статті на основі низки джерел проаналізовано сімейний уклад сучасних протестантських громад в Україні.

Ключові слова: протестантизм, сім'я, шлюб, хрещення, похорон.

Здобуття Україною незалежності призвело до виникнення низки наукових проблем, котрі пов'язані зі зростанням кількості релігійних інституцій та їх ваги в суспільстві, а також боротьби між різними релігійними течіями за цільову аудиторію. Окремі протестантські течії набули легітимності на території України після прийняття демократичного законодавства про свободу віросповідання, проте історія громад цих релігійних угруповань на території нашої держави сягає кількох століть. Отже, впродовж цього періоду у представників цих громад склалося чимало традицій. Серед найбільш чисельних протестантських громад є п'ятидесятники, Адвентисти сьомого дня та Свідки Єгови. Саме тому вважаємо доцільним розглянути їхню сімейну обрядовість.

Метою статті є вивчення сімейного укладу та обрядовості представників протестантських громад.

Реалізація зазначеної мети передбачає розв'язання низки завдань: методом польового дослідження зібрати й опрацювати етнографічні матеріали у протестантів-жителів Тернопільської та Львівської областей, з'ясувати семантику ритуальних дій.

Об'єктом дослідження є населення Тернопільщини та Львівщини, що належить до протестантських релігійних громад. Предметом статті вважаємо сімейний уклад та обрядовість цих людей, а також систему народних ритуальних дійств, пов'язаних із нею.

Порушена проблема знайшла відображення у студіях істориків та етнографів. Окремі аспекти цього питання порушені в працях таких науковців, як А. Колодний [1], П. Яворницький [2–3], котрі у своїх розвідках аналізують історію виникнення протестантських громад і лише оглядово питання їхньої сімейної обрядовості. Цікаві та важливі відомості з сімейної обрядовості протестантських громад подають інформатори [5–8]. Цінність їхніх свідчень полягає в тому, що ці особи були неодноразовими учасниками дійств, які описують. У їхніх свідченнях можна простежити, на скільки скрупульозно протестанти дотримуються звичаєвості на сучасному етапі, крім того, інформатори пояснюють значення обрядовій для формування стосунків у родинах тощо.

У процесі аналізу родинної обрядовості передусім необхідно звернути увагу на обряд хрещення, котрий у всіх протестантських громадах до сьогодні має неабияке значення. Відмінність між протестантами та православними і католиками існує лише у віці прийняття цього дійства. Так, п'ятидесятники дитину на восьмий день після народження несуть у громаду для Божого благословення, з метою висловлення вдячності за її народження. Саме тут відбувається спільна молитва громади за щасливе життя дитини. Батькам при цьому даються настанови щодо виховання дитини відповідно до вчення Біблії.

Хрещення за вірою (водне хрещення) після певного приготування допускають у 14–15 років [5]. У інших громадах цей обряд може здійснюватися у більш зрілому віці (25–33 років). Особи, котрі готуються до цього обряду, зобов'язані відвідувати спеціальні зустрічі, що проводять проповідники, пастори, основне завдання яких – підготувати кандидатів до свідомого вибору віросповідання [3, с. 187].

Обряд хрещення розглядається у протестантських общинах (п'ятидесятників) як заповідь Бога для всіх тих, хто істинно покається й всім серцем повірив, що Син Божий є Спасителем світу. Перед обрядом відбувається урочисте богослужіння. Так, усі охочі прийняти водне хрещення (молоді дівчата та хлопці, старші жінки та чоловіки), одягнені у біле, сидять поруч із хором на підвищенні. Зазвичай, святе водне хрещення у цій

спільноті відбувається влітку на річці або озері. У зимову пору року – у басейні. Після молитви за благословення дійства, розпочинається обряд хрещення. Впродовж проведення обряду практикують повне занурення у воду, що символічно означає смерть і поховання колишнього гріховного життя. Цей вихід із води – символ нового життя, пов'язаного із Богом. Також це певна урочиста обіцянка брата чи сестри служити Богові протягом всього життя. Згідно з Євангелієм, саме хрещення відбувається в ім'я Отця й Сина і Святого Духа. Так, юнаки та дівчата, чоловіки та жінки один за одним заходять у воду. Поруч стоїть пастор і промовляє разом із ними молитву: «Чи ти віруєш, що Ісус твого оправдання? Вірую! Чи ти віруєш, що Він помер за гріхи твої і воскрес для твоєї віри? Вірую! Чи ти віруєш, що Він помер за гріхи твої і воскрес для твоєї віри? Вірую! Чи ти обіцяєш Йому служити на всі дні свого життя? Обіцяю!» [4].

Для кожного із тих, хто проходить обряд хрещення, це особливий момент життя. Більшість з них, хвилюючись, відповідає тихо, хтось гучно. У всіх – схрещені руки на грудях. Пастор, підтримуючи за спину та руки, занурює кожного повністю у воду, а хор при цьому співає: «Усі, що у Христа хрестилися, у Христа зодягнулися...» [4]. Таке урочисте Богослужіння завершується молитвою.

Звичаї та обряди, пов'язані із подружжям та сімейним життям, у протестантських громадах мають відмінності від інших конфесій. Так, шлюб – це добровільні стосунки між чоловіком та жінкою для продовження роду, взаємної допомоги, підтримки. Адвентисти трактують шлюб, як священну Божу установу, котра дана людині в Едемі й утверджена Христом як моногамний союз любові між двома людьми [2, с. 386]. Відтак в шлюбі присутні три особи: Господь, чоловік і жінка.

У цих конфесіях забороняється багатоженство та дошлюбні статеві стосунки. Громада повністю контролює етап побачень двох молодих людей. Також паства дає дозвіл на заручини та шлюб. У п'ятдесятників (Церква «Свідцтво Христа») це дійство відбувається публічно, молодих людей виводять на сцену та всі разом їх благословляють на шлюб. Від цього часу молоді люди можуть публічно зустрічатися лише під наглядом старших, але цікаво те, що їм не дозволялося зовсім до шлюбу проявляти свої почуття (навіть триматися за руки) [6].

Церковне одруження здійснюється для членів Церкви й вважається дійсним після благословення пастора та пастви. Реєстрація шлюбу відбувається згідно з чинним законодавством України. Згодом відбувається обід на честь молодих, на якому відсутні спиртні напої у музичному супроводі (п'ятдесятники) або без нього, як наприклад у Свідків Єгови.

Протестантські громади висловлюють певні побоювання з приводу того, що в сучасному суспільстві має вияв невідповідність реалій сімейного життя принципам визначення Божого задуму. Тому всі громади не схвалюють розлучення, одностатеві шлюби, шлюб на віру [1, с. 413]. На думку інформаторів Церкви «Свідцтво Христа», саме шлюб встановлено Богом, підтверджений Ісусом Христом і апостолами, тому він у жодному разі не повинен змінювати свого змісту. Лише смерть одного з подружжя жодному разі не повинна змінювати змісту шлюбу (це присутнє і в католиків та православних) [5]. Проте звільняє іншого від шлюбу (це присутнє і в католиків та православних) [5]. Проте розлучення уможливлено у разі порушення подружньої вірності або з ініціативи невірної сторони. У Свідків Єгови особа, котра зрадила у шлюбі або характеризується аморальною поведінкою у ньому і не виявляє покаяння, негайно виключається із громади [7].

Доречно додати, що у шлюбі Свідки Єгови постійно звертаються до вимог «моральної чистоти», статевих стосунків, запліднення, виношування плоду. Переривання вагітності з метою позбутися небажаної дитини прирівнюється до знищення людського життя [2, с. 441]. Разом з тим, допускається користуватися протизаплідними засобами з метою запобігання небажаної вагітності, як «особиста справа» подружжя, за що «ніхто не повинен судити їх» [8].

У шлюбі головна роль належить чоловікові, що приносить благо для своєї сім'ї. Також він повинен любити свою дружину, «як Христос возлюбив свою церкву», піклуватися про неї та дітей. Дружина повинна коритися чоловікові, любити його, бути доброю і турбуватися про своїх дітей. Якщо чоловік у шлюбі із жінкою іншої конфесії, віруюча дружина-протестантка повинна коритися своєму невіруючому чоловікові [2, с. 34]. Щодо виховання дітей, то батьки несуть повну та однакову відповідальність за цей процес. Тому батьки-протестанти повинні виховувати підростаюче покоління у любові до Бога, не повинні дратувати їх, бо діти – не їхня власність «а дар Божий, нагородна» (так зазначається у вченні адвентистів).

У протестантизму існують певні заборони, що стосуються дорослих і дітей, а саме: не вживати алкоголю, наркотиків, не грати комп'ютерних ігор тощо.

Зауважимо, що протестантські сім'ї (адвентисти) будуються на засадах демократичних стосунків. Наприклад, вступ у громаду їхніми дітьми повинен здійснюватися добровільно і свідомо. Тобто вони самі обирають свій шлях у житті. Таким чином, у сім'ї повинно скластися побожне ставлення членів сім'ї одне до одного.

Поховальна обрядовість містить певні відмінності від звичаєвості представників православної та католицької релігійних течій. Так, у протестантів пастор під час похорону вичитує окремі псалми із Біблії. Під час молитви віруючі не складають знак хреста, не голосять, не роблять поминальних обідів, не носять жалоби та, майже, не ходять на цвинтар, адже вірять, що людина йде в краще життя, до Бога.

Отже, загальний огляд сімейної обрядовості українців-представників протестантських громад має певну структуру, котра незмінна упродовж багатьох років і виконується всіма її членами. Представники громади, члени родини уважно стежать за дотриманням норм моралі та правилами поведінки своїх братів і сестер (саме так протестанти називають один одного). Як показала оглядова розвідка, сімейний уклад представників протестантських общин – цікава тема для етнографічних студій. Скрупульозне вивчення їхніх традицій стане матеріалом для наших подальших досліджень.

Список використаних джерел

1. Історія релігії в Україні: у 10-ти т. За ред. проф. А. Колодного/ Релігійні меншини України. Т. 7. К., 2011. 600 с.
2. Пізній протестантизм в Україні (п'ятдесятники, адвентисти, Свідки Єгови / За ред. П. Яворницького. Київ-Дрогобич, 2008. 632 с.
3. Протестантизм в Україні / За ред. П. Яворницького. Київ, 2002. 424 с.
4. Пилип Богдан, 1972 р. н., пастор церкви «Свідчення Христа», м. Тернопіль.
5. Баран Надія, 1954 р. н., прихожанка церкви «Свідчення Христа», м. Тернопіль.
6. Малиш Неля, 1976 р. н., прихожанка церкви «Свідчення Христа», м. Тернопіль.
7. Москва'як Діля, 1973 р. н., прихожанка релігійної організації Свідків Єгови, м. Золоча, Львівська область.
8. Москва'як Богдан, 1967 р. н., прихожанин релігійної організації Свідків Єгови, м. Золоча, Львівська область.

Lesya Kostuyk

THE FAMILY LIFE AND RITUALISM OF THE PROTESTANTS COMMUNITIES IN UKRAINE AT THE PRESENT STAGE

On the basis of the sources the family life of modern Protestants communities in Ukraine has been analyzed in the article.

Key words: protestantism, family, marriage, christening, funeral.